

Paisatge, pescadors i peixos: la pesca artesanal al cap de Creus

Per SÍLVIA GÓMEZ i VICTÒRIA RIERA ARAGÓ

INTRODUCCIÓ

La pesca al Parc Natural del Cap de Creus està directament relacionada amb les característiques dels fons marins així com amb les característiques meteorològiques i oceanogràfiques (vents i corrents marins) que l'afecten. Característiques que deixen la seva empremta en l'orografia particular de què gaudeix el paisatge d'aquest Parc. La personalitat del cap de Creus marca contundentment els sistemes de pesca i les diferents especialitzacions que existeixen. L'orientació de les muntanyes, cales, badies i viles encarades diferentment al mar i als vents que les pentinen, fa que cada modalitat de pesca artesanal que es practica a cadascun dels municipis del parc (Roses, Cadaqués i el Port de la Selva), s'hagi d'adaptar a les condicions ambientals particulars de cada localitat. Això, ha permès l'exercici de pràctiques molt diferents en matèria de pesca, de la mateixa manera que ha permès un desenvolupament diferenciat d'aquesta activitat a cadascuna de les viles pescadores del parc que, a més a més, en els darrers 50 anys s'ha vist influenciada per les noves possibilitats econòmiques que permet el turisme. Prova d'aquest desenvolupament particular del sector pesquer n'és l'existència d'una *cultura de la pesca* que, encara que amb alguns trets comuns, és pròpia a cada comunitat de pescadors, el que conforme la identitat d'aquests pobles.

Com veurem, la pesca es troba estretament vinculada al medi natural. Així, la relació entre *l'home* i *la natura* pel desenvolupament de la pesca artesanal és una evidència al cap de Creus. Partint d'aquestes premisses, aquest treball ha consistit en un estudi detallat, bàsicament de caire etnogràfic, tant de l'activitat de la pesca en sí a les aigües del parc i que es desenvolupa en relació amb el medi natural, com de l'aspecte social i cultural que l'embolcalla.

ROSES, EL SECTOR SUD DEL CAP DE CREUS

Podem distingir dues façanes del paisatge de Roses, vila que encapçala la badia de Roses i que es troba situada a l'extrem sud del Parc Natural del Cap de Creus:

1. Una plataforma sorrenca que forma la badia de Roses, el que s'anomena popularment entre els pescadors rosincs com "la Platja" o "el Fang";

2. El sector Sud del Parc Natural del Cap de Creus, o altrament dit "la Costa" o "les Roques";

Una altra terminologia que s'utilitza per a referir-se a "la platja" i a "la costa", és el "net" i el "brut". El "net" correspon a aquelles zones on no hi ha fons de roca, tot el contrari, hi ha més aviat fons de fang. Són zones de "net", la badia de Roses, o altres badies dins les mateixes aigües del Parc, com per exemple la badia de Jóncols i la badia de la Pelosa. En canvi, del "brut" se'n diu a aquelles zones de fons on hi ha roca.

Desenvolupament de la pesca a Roses: raons mediambientals i socioculturals

Les condicions geogràfiques de Roses han facilitat una pesca artesanal de tipus combinat o opcional, és a dir, el pescador pot escollir i/o alternar la pesca dins de les aigües del Parc ("la costa") o dins de les aigües de la badia de Roses ("la platja"). Com veurem, això no només ha afavorit a potenciar un ventall de recursos i especialitzacions de la que no tots els municipis en poden beneficiar-se, sinó que ha obert noves possibilitats de futur i ha incidit decisivament en l'adaptació de l'antiga estructura familiar a les noves exigències del *modus vivendi* actual.

De les 36 barques artesanals inscrites a la Confraria de Pescadors de Roses, només 9 feinegen a les aigües del Parc. No totes feinegen amb la mateixa intensitat, freqüència i esforç. És a dir, la seva presència al Parc és molt variable.

El fet d'alternar entre "la costa" i "la platja" no és pas recent a Roses, sinó que és un dels trets característics de la pesca en aquesta zona. Dos són els aspectes més importants a destacar de la pesca en aquest indret: la polivalència dels arts emprats i la pesca a llocs diferents, ja sigui a "la platja" (de la badia de Roses fins al terme de Sant Pere Pescador) o a "la costa" de roca (del cap de Creus fins a la punta de la Figuera, al terme municipal de Cadaqués). Avui dia la pesca en els dos llocs s'ha mantingut, però no la polivalència. Si bé abans no hi havia limitacions pel tipus de pesca (els rols o les llicències), ara sí. A més, els pescadors actuals estan més especialitzats en un o diversos tipus d'art, i la llei els obliga a tenir un rol per cada tipus de pesca.

Abans, normalment es pescava a "la platja" i a "la costa" de manera simultània o bé s'alternava en els mesos. Els que pescaven a "la costa" també podien pescar a "la platja" encara que hi dediquessin menys esforç, el que de vegades es traduïa per un mes o mes i mig. Les característiques de la barca també limitaven molt el treball combinat. La barca que pescava a "la costa" no podia suportar el volum de 30 peces de xarxes, que és el que normalment calaven els que pescaven a "la platja". Pels que pescaven a "la platja", les

limitacions de pescar a “la costa” les imposava el mateix coneixement del medi i l’aprenentatge. Aquell qui no coneixia “la costa” o no estava ensenyat (pels pares o avis) hi anava rarament. Tot i així, la majoria alternaven “la platja” amb “la costa”. Així, si per exemple feien 2 o 3 calades a “la costa”, també en feien 2 o 3 a “la platja”, normalment per sèpia. El que vol dir que aquells que pescaven a la xarxa també podien calar nanses per la sèpia a tota “la platja” (des de Sta. Margarida a Roses). El més corrent era anar per la sèpia a “la platja” del mes de febrer a maig, i pel llagostí de juny a agost.⁽¹⁾ I passat el mes d’agost fins al mes de gener s’anava a “la costa”, que era quan les aigües eren calentes i ja no es pescava tant, “al darrere de la festa major (després del 15 d’agost) aigua escaldada” (pescador e.1).

Actualment, però, l’aparició de nous ormeigs i noves pesqueres ha modificat notablement el paisatge pesquer a Roses. Les modalitats de pesca de “la platja” o “la costa” s’han distingit força, i cada vegada més és més rara la pesca a “la costa”, i es pot establir una clara diferenciació entre aquells que hi van i aquells que no, o aquells que només hi van de tant en tant.

Per tant, del que s’ha observat podem distingir quatre tipus de pescadors artesanals a Roses:

- a) Aquells que tot l’any van a “la costa” o gairebé tot l’any, és a dir més de 10 mesos, el que representa un 6% del total d’embarcacions inscrites a la confraria;
- b) Aquells que combinen la pesca a “la costa” amb la pesca a “la platja”, (6 mesos a cada zona), que representa un 3% del total d’embarcacions rosinques;
- c) Aquells que només van a “la costa” de forma esporàdica i com a recurs alternatiu a “la platja”, (de 3 a 4 mesos aproximadament), que representen un 17% del total d’embarcacions rosinques;
- d) Els que només van a “la platja” i mai van a “la costa”, que representa la gran majoria de pescadors artesanals de Roses, el 74% de les embarcacions;

Cal advertir, però, que la presència de pescadors al Parc fluctua d’un any a altre perquè les condicions que determinen la seva presència al Parc també varien interanualment. Per tant, els percentatges anteriors són aproximats. Tot i que, malgrat que la distribució de l’esforç pesquer és molt complexa, es poden establir uns criteris sobre la base de la classificació que hem establert del tipus de pescadors i d’aquests percentatges, que són els que explicarien aquestes variacions en el comportament i les decisions del pescador. Per resumir, podem dir que la major freqüència d’embarcacions de Roses al Parc es concentra, sobretot, entre els mesos de juny/juliol i els mesos de setembre, octubre i novembre, és a dir, durant les temporades d’estiu i tardor. Mentre que disminueix sensiblement al llarg de l’hivern fins a la primavera que tornen a haver-hi més barques feinejant a “la costa” (Fig. 1).

1. Hi ha pescadors que utilitzen “catufs” per a capturar pop roquer (*Octopus vulgaris*) a “la platja” (sorra o fang).

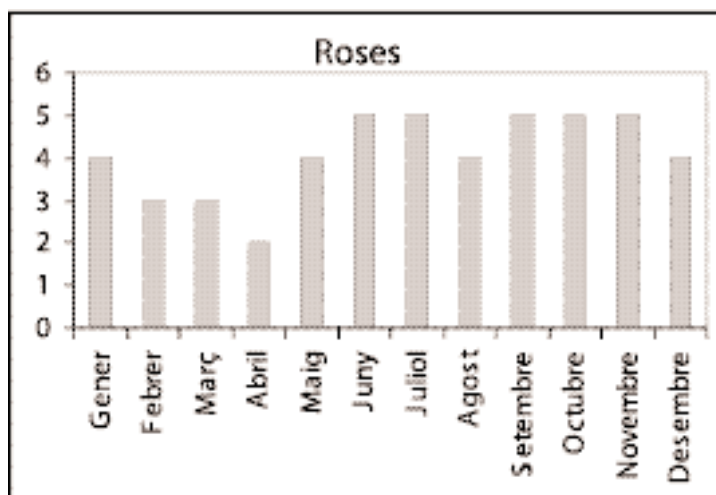

Figura 1. Número d'embarcacions de Roses que pesquen al Parc per cada mes (mitjana aproximada en els darrers anys segons la informació facilitada pels pescadors).

Tots els pescadors artesanals de Roses que treballen en aigües del Parc viuen de la pesca exclusivament, amb l'excepció d'un pescador que durant l'estiu es dedica a altres activitats complementàries relacionades amb el turisme. Aquesta és una característica que distingeix Roses de les altres comunitats de pescadors del Parc. Mentre que al Port de la Selva i a Cadaqués la majoria dels pescadors aprofiten la temporada d'estiu per a dedicar-se a altres feines, a Roses això és quasi una excepció. És a dir, Roses és l'únic lloc on els pescadors artesanals viuen el 100% de la pesca.

Els criteris que guien l'elecció de la zona de pesca ("platja" o "costa") per part dels pescadors de Roses són ben variats. Normalment els que treballen a "la costa" ho fan perquè és la zona on sempre hi havien treballat els seus avis i/o els pares. Per pescar a "la costa" es requereix d'un coneixement, tant del medi com de la meteorologia, molt específic que no tothom té. És a dir, que un dels criteris a destacar a Roses de la pesca a "la costa" és la tradició familiar. Altres criteris menys decisius són la qualitat del peix, la quantitat del peix, les temporades de pesca, la meteorologia i la varietat d'espècies que es capturen.

a) La tradició familiar

A diferència dels qui pesquen a "la costa", els pescadors que només pesquen a "la platja" són aquells els avis i/o pares dels quals no han anat mai a pescar a "la costa". El perquè pot ser tan simple com la no gosaria, les inclemències climàtiques i els temporals, "tombant Falconera només hi van pobres i boigs. A partir de Falconera allò és un mal país" (pescador, e.6).

Les característiques del medi fan que la pesca a "la costa" sigui força costosa i fins i tot arriscada. El seu paisatge rocós facilita les trencadisses en les xarxes,

“el Cap de Creus era un lloc de rom i rac, és a dir, un lloc on la xarxa aguanta i es trenca” (pescador, e.6). El temps que no es pesca s’ha de dedicar a la reparació d’ormeigs. L’ajut de la família en aquest cas és força imprescindible. Abans, normalment, eren les dones les qui remendaven²⁾ i/o ajudaven a remendar i venien el peix, mentre que els homes eren els que sortien a mar.

Actualment, la “tradició familiar” i el coneixement del medi són decisius perquè el pescador vagi a pescar a “la costa”. Si aquest coneixement no es té ja no s’hi va, sobretot tenint en compte les possibilitats que ofereix la badia de Roses, que ha permès obrir noves vies de pesca com la pesca de la tellerina (*Donax trunculus*) i del cargol punxenc (*Bolinus brandaris*). Són pesques que, segons afirmen els que les practiquen, no exigeixen ni un coneixement específic del medi, ni comporten tant de risc, de cost ni d’esforç. Els horaris de pesca són més reduïts i, per tant, no tan pesats ni vinculants. A més, com que es practiquen amb ormeigs més senzills que no requereixen ser remendats, el pescador s’estalvia invertir el temps que abans havia d’invertir en la reparació dels ormeigs. També cal tenir en compte que la vella estructura familiar que treballava en la pesca, ja no existeix en la majoria de les famílies de pescadors artesanals actuals. Ni la dona ajuda a remendar, entre altres coses perquè aquest coneixement cada vegada és més escadusser, ni els fills ni les filles continuen amb l’ofici. Actualment, però, no es necessita saber ni armar ni remendar, ja que hi ha empreses que ho fan amb màquines, tot i que a preus força costosos, la qual cosa significa que s’hi ha d’invertir més. Pel contrari, l’ajut de la família permet estalviar aquests costos. Tot quedarà dins del cercle familiar creant així vertaderes “petites empreses familiars” que poden fer més rendible la pesca artesanal.

Només existeix una d’aquestes famílies a Roses, que funcioni com una veritable “empresa familiar”. En el cas dels altres pescadors, és el pescador mateix el que s’arregla els ormeigs (o bé rep un ajut puntual de la família). Els pares, la mare, normalment, són qui més els ajuda a reparar ormeigs.

“(…) a més aquests tipus de pesca giren molt, hi ha molt de *gasto* i si vas al cap de Creus és més difícil la pesca i més arriscada. Han de treballar molt més perquè els quedi el que ells abonen només amb la tellerina. Amb la tellerina no cal reparar xarxa ni fer res més, així no cal que hi treballi tota la família. (...) Treballes menys que a la xarxa. A més a més, la tellerina va molt ben pagada, sobretot a l’estiu [pescador e.6]”. “Anar a la pesca del cargol surt més a compte que anar a la costa i que pescar amb xarxa. Amb aquest ormeig al no utilitzar-se la xarxa, aquest no es romp i t’estalvies el cost de reparar-la i muntar-la que és força elevat. Si no pesques al brut tens per tres temporades, en canvi a la costa trenquen i només tens per dos temporades. D’altra banda el peix no té preu i surt molt més rendible el cargol, pel que paguen més [pescador e.20]”. “La majoria han canviat les xarxes per la tellerina [pescador e.27]”

2. Es diu de remendar l’acte de reparar xarxes, i de les remendadores, d’aquelles dones encarregades de fer-ho.

A més a més, els riscos que comporta la pesca a “la costa”, ja sigui pels temporals com per la distància, l’ha anat reduint a una pesca que es practica majoritàriament per una certa franja d’edat que no supera els 40 anys. Sempre hi ha alguna excepció, és clar. El que vol dir que aquells pescadors que d’un temps a ençà hi havien anat, ja no hi van o no hi van tant perquè ja no tenen l’edat ni les ganes, o bé hi han d’anar sols. A aquests mateixos motius cal afegir el de la presència de bussejadors. La cada cop més pressió de bussejadors a “la costa”, sobretot durant l’estiu, dificulta la tasca d’aquests pescadors en aquella zona. Podem resumir en els següents punts les raons que els han fet decidir de no anar tant a “la costa”: 1. L’avançada edat, condició agreujada pel fet d’haver d’anar a pescar sense cap ajut de ningú que els acompanyi. Com més avançada és l’edat més a prop de la badia de Roses van; 2. Els riscos de les inclemències del temps a “la costa”; 3. La manca d’una estructura familiar que recolzi la feina del pescador; 4. La rendibilitat d’un altre tipus de pesquera a “la platja” que permet substituir la xarxa i estalviar costos tant en temps com en esforç per reparar i preparar ormeigs.

Els pescadors que no van mai a “la costa” són aquells que mai han adquirit els coneixements necessaris per anar-hi a pescar. Perquè els seus avantpassats no hi van anar mai i no tenen, per tant, la tradició familiar. L’opció a altres pesques, com la tellerina o el cargol punxenc (*Bolinus brandaris*), també els ha permès de deixar les xarxes per altres ormeigs menys costosos.

b) La qualitat i varietat del peix

Entre els pescadors que van a “la costa” hi ha altres raons que explicarien l’elecció d’aquesta zona per anar-hi a pescar. Una d’aquestes raons és la *qualitat del peix* que seria el tret diferencial respecte el peix de “la platja”. El pescador creu que el peix que es pesca a “la costa” és peix de més qualitat que el de “la platja”, més apreciat, i és això el que fa pujar el seu valor. La major *varietat* d’espècies a “la costa” també és un altre dels motius que fa decidir el pescador per anar-hi a pescar.

c) La quantitat del peix

La *quantitat*, perquè n’hi ha més, també és una altra raó que utilitzen certs pescadors artesanals com a argument per anar a pescar a “la costa”. Alguns pescadors, tant si van a “la costa” com si no, coincideixen a explicar l’abundància de peix a “la costa” per la poca pressió pesquera que s’hi exerceix. Són pocs els que hi van a pescar i, per tant, hi ha poc esforç en comparació a la Badia. I aquest mateix fet és el que fa pujar el valor del peix de “la costa”.

d) Temporades de pesca

Altres raons que poden explicar la presència de pescadors rosincs a “la costa” són les *temporades de pesca*. Hi ha determinades temporades on determinats peixos només es troben a “la costa”, i a determinades zones d’aquesta, un fet que sovint ve determinat per la biologia de l’espècie.

Aquestes temporades fan que la presència de pescadors artesanals al Parc sigui fluctuant, en funció de la temporada i el peix que es busqui. També hi incideix la meteorologia. Durant l'hivern sovint hi ha forts temporals de tramuntana i el pescador moltes vegades s'arrecera cap a la Badia, i no pesca tant a "la costa". Tot això fa que en determinades èpoques de l'any hi hagi més o menys pescadors a "la costa".

"[El pescador e.3] cala des de Falconera fins al rec d'Aiguadolç (Cadaqués). Després de Falconera sempre hi ha submarinistes, a més a més hi ha més peix cap a la banda de Jóncols i Norfeu que no pas a Falconera. A la banda de Jóncols es pesca més Molla, Congre, i peix d'escata (Espàrids) que cap a la banda de Norfeu. Hi ha més peix cap a la zona de Norfeu i Torremó que cap a Falconera. (...) [El pescador e.3] a Jóncols només acostuma a anar-hi durant la temporada d'estiu. Durant l'hivern es desplaça més cap a Roses, cap a la Pelosa i al Far. La raó d'aquest canvi es deu al temps [pescador e.3]. "A l'hivern per anar a Norfeu o a Cadaqués cal que faci bon temps, ja que normalment fa llevant" [pescador e.4]. [El pescador e.16] de Jóncols a Roses hi va en temporada de tramuntana [pescador e.16]".

De fet, sembla que aquelles famílies els avis o els pares dels quals ja pescaven a "la costa" tot l'any i fins i tot hi feien vida,⁽³⁾ es reservaven sempre un mes i mig aproximadament per anar a pescar el llagostí a "la platja" de Roses. Era l'única temporada de l'any que canviaven les barraques per la vila de Roses. I potser més endavant, també s'hi anava per a pescar-hi sèpies (a partir dels mesos de gener i febrer).

Pescadors de Roses a cap de Creus ("la costa")

Les zones del Parc Natural del Cap de Creus on van a pescar la comunitat de pescadors de Roses, abracen des de Falconera fins al rec d'Aigua Dolç i el Càmping de Tudela (Cadaqués). L'elecció per un calader o altre va variant al llarg de l'any, no només en funció de les temporades de peix, tal com ja s'ha indicat anteriorment, sinó també en funció de l'estacionalitat que provoca els temporals i fa canviar les característiques del medi, com la temperatura de l'aigua.⁽⁴⁾

A l'estiu, quan fa més bon temps, malgrat l'inconvenient –assenyalat per tots els pescadors– de la presència de submarinistes, és quan aquells que van a "la costa" tot l'any o que hi van, almenys, uns 6 mesos [pescadors del grup a) i del grup b)] s'aventuren a remuntar-la fins i tot a arribar al que correspon al terme municipal de Cadaqués. D'altra banda, aquells que van a "la platja" i que alternativament van a "la costa" [pescadors grup c)], aprofiten la

3. Conegudes són les barraques de la cala Pelosa i cala Jóncols on els pescadors hi passaven llargues temporades vivint amb les famílies.

4. Per exemple, quan l'aigua és freda, el roger s'agafa en fora.

temporada d'estiu per anar a "la costa", sempre que no hi hagi la possibilitat d'anar a "la platja" a pescar la tellerina (*Donax trunculus*) o al cargol punxenc (*Bolinus brandaris*).

Durant l'hivern podem resseguir una lògica de desplaçaments de les barques artesanals que respon a les noves condicions meteorològiques. Sempre es descendeix cap al sud respecte a les zones on es pesca a l'estiu, i es va al "net" o a les zones de "fons de fang", sempre en busca de zones de resguard de la tramuntana o el llevant. Els que pesquen als "bruts" de Cadaqués durant l'estiu, a l'hivern pescaran als "nets" més propers a Roses. I els que pesquen a les últimes cales de Roses més properes de Cadaqués a l'estiu, durant l'hivern aniran als "fons fangosos" de la "costa" més propers a Roses o a la badia de Roses. Pel contrari, aquells que normalment sempre van a "la platja" és a finals d'estiu i durant la tardor quan van a "la costa". Però no s'endinsaran gaire més enllà de Norfeu.

Normalment quan fa llevant les barques van a les zones més pròximes a la badia de Roses, per exemple, de Falconera a Roses. En canvi amb tramuntana el més important és buscar algun lloc resguardat on s'eviti de trencar la xarxa, per exemple, a les zones del Lledó o la Pelosa.

N'hi ha que diuen que durant l'hivern els "pastos" (fons per a l'alimentació) més bons són de Falconera al Far de Roses. En general, durant l'hivern, i depenent dels temporals, es va al "net" o "zones de fons de fang". Així, cap a la banda de punta Falconera i la cala Pelosa s'hi pesca llenguado. Ara bé, també es pesca llenguado (*Solea vulgaris*) a "la platja" els mesos de gener a març. Sembla que l'elecció de pescar llenguado a "la costa" respon a una qüestió "estratègica". La Pelosa és un lloc de "rentada", el que vol dir que el peix s'hi acumula de molts mesos perquè ningú hi pesca. Però la Pelosa no és un lloc essencial de llenguado. Per tant, perquè reuneixi aquestes condicions se'n pesca, però això vol dir que si un dia en pots pescar molts l'endemà res et garanteix que en puguis tornar a pescar.

Molts dels que pesquen a "la costa" només esporàdicament, hi van durant els mesos de tardor. Com a complement, o perquè hi ha vedes o altres raons que no els deixen pescar allò que voldrien a "la platja", i de novembre a abril, s'hi pesca pagell, dorada i llobarro.

La badia de Roses és coneguda per la sèpia (*Sepia officinalis*). La sèpia és un recurs fàcil que es pesca en abundància a la Badia. Aquesta pesquera, relativament nova, ha permès que molta gent durant els mesos de gener a març s'hi dediqui. Així, alguns dels pescadors que estaven especialitzats en la pesca a "la costa" han aprofitat els avantatges que ofereix aquesta pesquera per deixar la costa durant aquests tres mesos.

CADAQUÉS: SECTOR EST DEL CAP DE CREUS

Cadaqués, al sector est del Parc Natural, es caracteritza pel seu caràcter agrest marcat per la tramuntana. "A Cadaqués hi ha 10 mesos de tramuntana i dos de mal temps" (pescador e.1). La seva condició geogràfica, sense cap més

sortida a mar que a través dels retalls de les roques que conformen el paisatge d'aquesta part de la Costa Brava, obliga el pescador a conviure amb un medi al qual s'ha hagut d'adaptar irremeiablement. A diferència de la vila veïna de Roses, a Cadaqués la pesca artesanal ha continuat amb els mateixos arts de pesca de sempre. Les millores en les embarcacions i els motors, lògicament, han afavorit al llarg de la història les condicions de la pesca en aquest sector del cap de Creus. Malgrat tot, la seva menor presència sempre limitada pels temporals de tramuntana, així com pel poc espai geogràfic que Cadaqués atorga al seu municipi més enllà del Parc, es pot percebre pel nombre d'embarcacions. Unes 10 en total són les inscrites a la Confraria, i totes són barques de pesca artesanal. Ara bé, no totes feinegen amb la mateixa intensitat. Així mateix, podem distingir diferents tipus de pescadors artesanals que feinegen amb diferent intensitat al Parc en funció a les activitats a què es dediquen a part de la pesca. Per tant, tant el desenvolupament d'aquest sector com la situació socioeconòmica del pescador a Cadaqués es troba marcada per:

1. D'una banda, les pròpies condicions meteorològiques d'aquest sector del Parc. Condicions dures ja de per sí i que s'agreugen, sobretot, cap al nord de Cadaqués. La meteorologia d'aquest sector fa que durant l'hivern el pescador no pugui pescar cada dia, ja que no pot sortir durant mesos sencers.
- 2 D'altra banda, la gran afluència de turisme d'estiu ha obert noves expectatives. Els restaurants, per exemple, en són un exponent clar d'aquest fenomen. La seva proliferació i la demanda de peix fresc de la zona ha afavorit el pescador. També el turisme ha possibilitat al pescador de deixar les xarxes durant una temporada per a dedicar-se a altres activitats d'estiu. Tanmateix, cal apuntar que hi ha certs pescadors que només pesquen "de més a més", mentre tenen com a activitat principal altres treballs. Molts d'aquests pescadors pesquen només perquè els agrada, o per mantenir l'ofici dels pares.

Dos són els tipus de pescadors que s'han pogut observar:

- a) Els que tenen la pesca com a activitat principal.
- b) Els que només pesquen per temporada i els que pesquen com quelcom "de més a més".

Pescadors de Cadaqués al cap de Creus

Els pescadors de Cadaqués es mouen pel seu sector de costa, desplaçant-se més cap al nord en direcció al Port de la Selva o més cap al sud, en direcció a Roses en funció de l'espècie que busquin, de la meteorologia i dels corrents marins.

Podem dir que l'àrea d'acció dels pescadors cadaquesens es troba compresa entre la cala Montjoi o la punta Falconera (a Roses) i el Puig Gros (al Port de la Selva). Tanmateix, la gran majoria al dia a dia prefereix feinejar cap a les aigües més properes al Port de la Selva. La temperatura de l'aigua de "Sa Mar d'Amunt", que correspon a les aigües del sector nord, és més

freda que a “Sa Mar d’Avall”, que correspon a les aigües que es trobarien entre el sector est i el sector sud del cap de Creus. A més a més, al sector est i nord hi ha més “brut” (roques) i més corrents de llevant. És per aquesta raó que el pescador creu que aquesta zona és més rica en peix. Ara bé, a la zona de la Massa d’Oros, a Cadaqués, com que les aigües fredes no són el medi més adequat per a les sardines, tampoc no hi ha lluç, ja que el lluç s’alimenta de peix blau. Pel contrari, si es vol pescar lluç, la millor zona per a pescar-lo serà cap al sector sud (pescador e.25).

Els temporals i els vents condicionen, així mateix, les decisions del pescador a l’hora d’escollir la zona on anar a pescar. Si fa tramuntana es refugien cap a la cala Jóncols (Roses), i si fa garbí, darrere del cap de Creus. Només un dels pescadors de Cadaqués diu que no es mou mai del mateix lloc: de s’Aranella, s’Encalladora i Portlligat. De totes maneres, durant els mesos de gener i febrer, a causa del mal temps es difícil que es pugui anar a pescar cada dia, “gener i febrer la xarxa al galliner” (pescador e.21).

EL PORT DE LA SELVA, SECTOR NORD DEL CAP DE CREUS

Al Port de la Selva, al sector nord de cap de Creus, que té un paisatge semblant al sector que afecta a Cadaqués, es practica una pesca molt adaptada a un medi encara més agrest que el dels sectors est i sud. La costa oberta a la tramuntana impedeix que el pescador pugui sortir a pescar tot l’any i gairebé tots els pescadors complementen la pesca amb altres activitats més segures. Al Port de la Selva, el turisme, limitat als dos mesos d’estiu (juliol i agost), és aprofitat per la majoria de pescadors. De fet, ells ja ho diuen: si bé abans la feina de mar es complementava amb la feina de terra (treballar les vinyes i els olivars), ara és el turisme el que ha incentivat la inversió amb activitats complementàries al treball de la pesca. Així que podem afirmar que al Port de la Selva mai ningú no ha viscut al 100% de la pesca. A més, cal tenir en compte que les característiques meteorològiques i oceanogràfiques que afecten aquest sector del Parc Natural no permeten pescar més de 100 o 130 dies l’any.

Tanmateix, com que actualment la feina al camp ja no és complementària de la pesca, i no tothom aprofita l’arribada del turisme, podem comptabilitzar uns quants pescadors que sí que viuen només de la pesca. De 7 pescadors artesanals inscrits a la confraria del Port de la Selva, només 3 treballen tot l’any, tot i que un disminueix la seva activitat a l’estiu. L’afluència de turistes i bussejadors a la costa dificulten la tasca diària del pescador. Dels 4 restants, 3 complementen la feina de pescador amb altres feines d’estiu, i un exerceix una professió liberal que li permet anar a pescar de tant en tant, sempre que fa bon temps, és a dir, durant la primavera i l’estiu. Un dels tres pescadors que a l’estiu es dediquen a altres feines, potser algun dia surt a pescar, però són poques vegades.

Així doncs, durant la temporada de turisme, que al Port de la Selva correspon a tres mesos d’estiu (de juliol a setembre), la presència de

pescadors al Parc és molt poc important (Fig. 2), bàsicament es redueix a la meitat. Per tant, distingirem dos tipus de pescadors en aquest sector:

- A) Aquells que van tot l'any a pescar i viuen 100% de la pesca.
- B) Aquells que només hi van durant la temporada d'hivern i no viuen exclusivament de la pesca (les activitats d'estiu corresponen a l'aportació essencial del guany econòmic anual).

Pescadors del Port de la Selva al cap de Creus

A diferència de Roses, a la badia del Port de la Selva hi ha molt poca platja, amb només 100 m de sorra, i a les zones del Parc el paisatge rocós d'aquest sector cau a una profunditat bastant més acusada que al sector sud. Per la qual cosa a 50 m de la costa ja hi ha una profunditat de 70 m al fons. Totes aquestes característiques modifiquen bastant els sistemes de pesca i el tipus d'espècies que s'hi poden pescar.

En general, podem distingir dues zones a la costa del Port de la Selva, la de les roques, fins a uns 50 m de la costa i a una profunditat de 20/25 m, i la del sorral a uns 100 m de la costa, a una profunditat d'entre 50 i 90 m.

Més enllà de la costa del Port, els pescadors d'aquest sector pesquen aproximadament entre la punta de Castellar i la Farella (Llançà) i el cap de Creus (Cadaqués). La seva situació, entre Cadaqués i Llançà, encarada als vents i temporals de tramuntana que l'afecten de ple, ha obligat els pescadors a practicar unes pesqueries molt adaptades a les inclemències meteorològiques. Així, segons quin temps faci, s'anirà més cap al nord o més cap al sud. Es buscaran els recursos que són fruit i conseqüència de les mars mogudes, dels corrents marins, dels vents i de la temperatura de l'aigua.

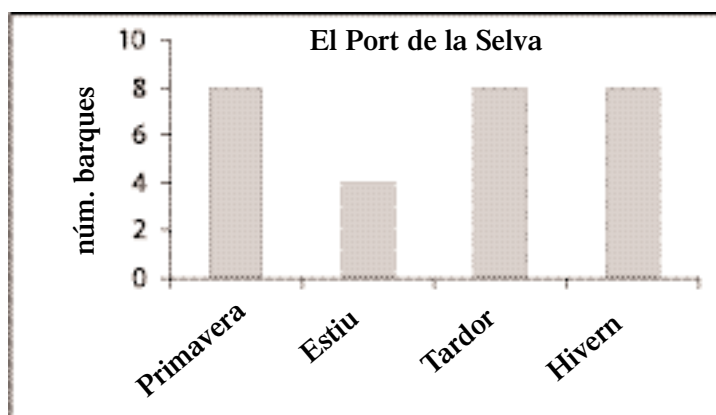

Figura 2. Número d'embarcacions del Port de la Selva que pesquen al Parc per cada temporada (mitjana aproximada en els darrers anys segons la informació facilitada pels pescadors).

Així per exemple, el pescador sap que la presència de pop roquer i de bonítol depèn del temps i de la temperatura de l'aigua. "Aquí el temps i el coneixement del temps és molt important per saber anar a pescar" (pescador e.11). Aquest pescador assegura que al Port de la Selva hi ha dos corrents marins que segons ell afecta, el de llevant i el de garbí, tot i que normalment és el de garbí el que domina. L'existència d'aquests dos corrents fa que al Gou hi hagi molt de peix blau. Si bufa la tramuntana el lloc on es pot anar a pescar és a cala Prona, que queda resguardada d'aquest vent del nord. A cala Prona s'hi pesca de tot; hi ha unes elevacions a sota aigua d'uns 300/400 m on es pot agafar llagosta (*Palinurus elephas*), bonítol (*Sarda sarda*), sardina (*Sardina pilchardus*), anxova (*Engraulis encrasicolus*), etc. (pescador e.11). També cap a Cadaqués, a l'Encalladora i a l'Illa Grossa, és una zona on hi ha molts corrents i que es pesca molt (pescador e.12). En canvi, a Llançà, els corrents que hi ha són molt forts i van en terra. En aquella costa (i més per amunt, a Colera) es pesca poc. Només es pesca, quan hi ha temporals de llevant, alguns "peixos d'escata", o bé marbres si es va al Cau del Llop (Llançà) el segon dia de llevant quan ja va de mancada. A Llançà també s'hi va quan fa tramuntana, per resguardar-se del vent. També busquen resguard al mateix Port de la Selva, des de Portaló fins a darrere el moll.

Si es va cap al sud, cap a la zona del cap de Creus, a Cadaqués, com que allí hi ha més rocs, s'hi pesca peix de roca. Els pescadors també diuen que el rec de Cadaqués és molt bo per a pescar-hi lluç i llucet (*Merluccius merluccius*).

A la zona del Port de la Selva hi ha cales i racons de roca on es pesquen espècies determinades. Així, per exemple, darrere els Farallons, és un lloc per pescar amb llagosteres i palangre. Sortint de 500 metres de cala Prona, també és un lloc on es pesca molt. Al cap de Bol, a la platja de la Musclera i al Port de la Vall, són llocs per a calar-hi nanses. En canvi, les xarxes es calen del Bau de la Colomera fins darrere el moll del Port de la Selva, o bé del moll al Bau de la Colomera fins a la Creu (a 25 m de la costa), sobretot a l'hivern quan fa mal temps. A la cala Aiguadolç, de 500 m enllà fins al Puig Gros, els mesos d'abril a maig, hi calen per la llagosta. Més enllà, cap a la "banda del fang", les barques artesanals ja es topen amb les d'arrossegament. Cap a Cadaqués hi pesquen palangre durant la primavera i l'estiu, a l'Illa Xiulet, a les Fulloles.

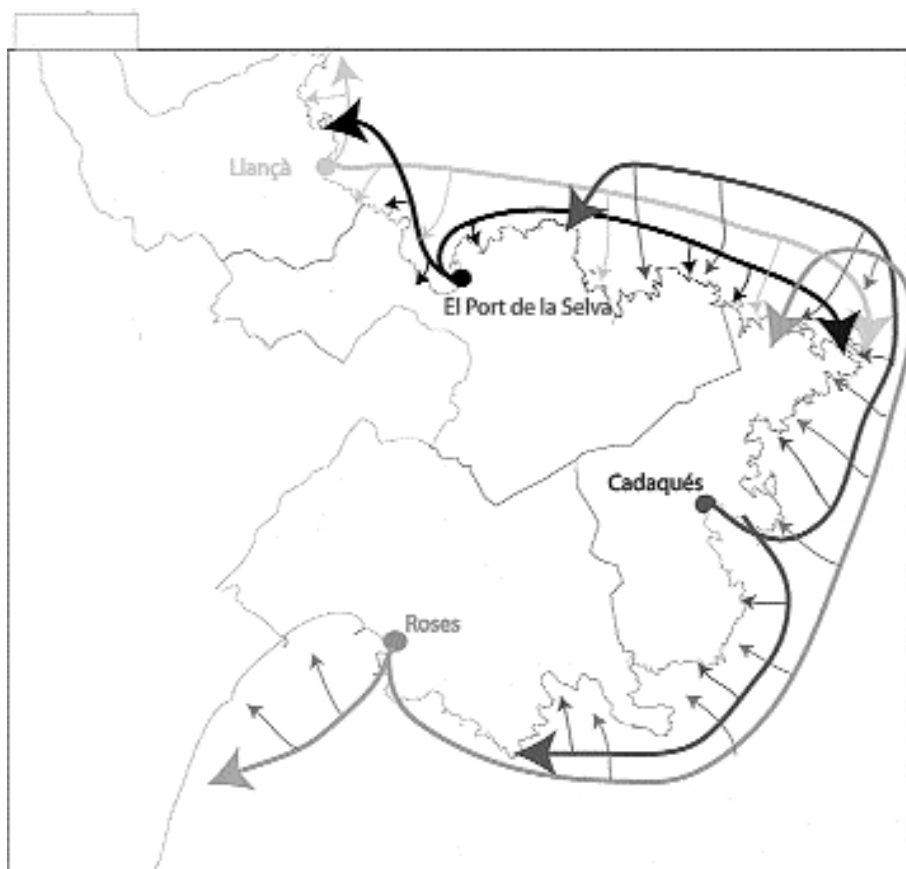
Abans, al cap de Creus, durant els mesos de gener/febrer es pescaven tonyines (*Thunnus thynnus*), "no hi ha més de gener que no sigui tonyiner" (pescador e.12). I encara ara es pesquen bonítols (*Sarda sarda*) amb bolitxes, normalment els mesos de març a maig i part de juny, setembre, octubre i novembre.

Fins als anys 80 el pop roquer no es va començar a valorar com a espècie amb sortida comercial al Port de la Selva i a Cadaqués. Abans el pop es llençava a mar, ja que no es consumia, la gent del Port de la Selva preferia els calamars i les sèpies, i a més a més feia malbé les armallades de llagosta i el roger de roca "el pop es menja la llagosta i la xucla" (pescador e.11). Des d'aleshores ençà, com que es paga molt bé, hi ha gent que només es dedica a això. Els mesos en què es pesca pop roquer són de gener/febrer fins a juny. Es pesquen amb nanses. Podríem dir que el pop és el recurs que ha substituït les

altres pesqueres artesanals a favor d'una pesquera de tipus més "industrial", que pesca molta més quantitat i que permet més guanys. És el nou sistema de pesca artesanal, que a Roses correspondria a la pesca de la tellerina (*Donax trunculus*) o el cargol punxenc (*Bolinus brandaris*).

A TALL DE CONCLUSIÓ

Sovint algun pescador ens ha comentat que l'avantatge de la pesca artesanal és que treballa d'autònom i no depèn de ningú. A la pesca d'arrossegament, el pescador-mariner no deixa de ser com una espècie de peó. És per aquest motiu que molts pescadors que abans havien pescat a la pesca d'arrossegament ara pesquen amb arts menors. Però com que es tracta d'una pesca artesanal, les inversions, els costos i les sortides comercials també són

Mapa 1. Zones més importants de pesca dels pescadors artesanals de les 4 poblacions del Parc Natural de Cap de Creus amb façana litoral: Roses (color gris), Cadaqués (color gris fosc), el Port de la Selva (color negre) i Llançà (color gris clar).

més limitades. L'arrossegament, en canvi, es tracta d'una pesca de tipus més "industrial", amb volums de pesca i de beneficis més grans.

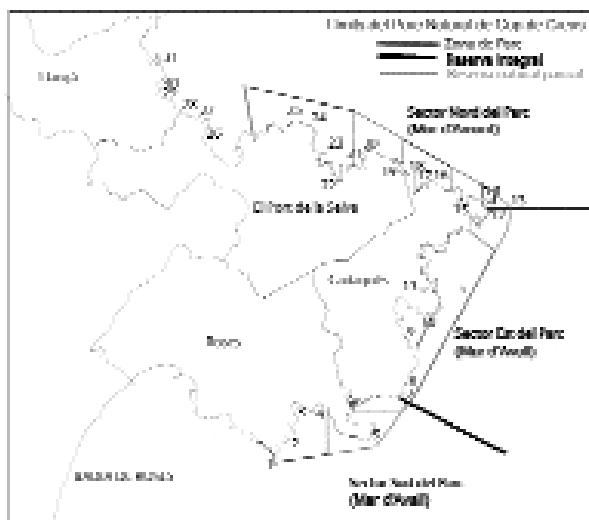
Ara bé, l'evolució del sector artesanal de la pesca no ha estat igual en tots els municipis litorals del Parc. A Roses, per exemple, hi ha altres pesqueres, com la de la tellerina (*Donax trunculus*), que ha permès mantenir la pesca artesanal malgrat la manca de la infraestructura familiar que actuava com una unitat de treball en el sistema de pesca, l'absència de l'aprenentatge i els coneixements que sostenien abans la pesca artesanal. Fins i tot hi ha pescadors que consideren aquesta nova pesca artesanal com una pesca "industrial" que ja no es val del mateix sistema que durant segles havia caracteritzat la pesca artesanal. Els altres tipus de pesca artesanal que continuen amb les pesqueres de sempre tampoc pesquen amb les mateixes condicions d'abans: ara el nombre de peces que es calen són molt superiors al que es calava abans, el material actual dels ormeigs permet que els peixos s'hi enganxin més, la xarxa no es trenca tant i els motors també estan més ben preparats. Tot està adaptat per a pescar més.

A d'altres municipis, com al Port de la Selva, més limitat per les seves característiques geogràfiques i meteorològiques, la pesca artesanal no s'ha pogut readaptar tan fàcilment. Amb tot, existeixen noves pesqueres –la del pop roquer–, considerades entre alguns pescadors com el nou vessant "industrial" de la pesca artesanal. És per aquest motiu que molts dels pescadors combinen la pesca amb el turisme, i cada cop en són menys els que s'hi dediquen a temps complet i durant tot l'any.

A Cadaqués la pesca del pop també ha suposat canvis comercials importants, però han estat altres canvis els que han donat un tomb a la situació socioeconòmica del pescador. El turisme ha estat, bàsicament, el canvi important en aquest municipi que ha atorgat a la pesca un estatut un xic especial, quasi minoritari o practicat amb poca freqüència. A més l'absència de confraria per a subhastar el peix a Cadaqués i l'aparició de nous compradors de restaurant ha redirigit la pesca en aquest sector. La presència d'aquest nou mercat pel peix possibilita que molt del peix pescat es vengui directament a restaurants, d'altra banda, els restaurants només compren determinades espècies de peix desestimant-ne d'altres que es tornen a quedar sense gaire més sortida comercial que el de la venda al carrer, que fan les dones dels pescadors a Cadaqués.⁽⁵⁾

Tal com hem vist al llarg d'aquesta comunicació, les condicions geogràfiques i meteorològiques, així com els canvis en el *modus vivendi* del pescador actual, el trencament de la família com a unitat de treball i transmissió de sabers, l'aparició de noves pesqueres més "industrials" dins la mateixa pesca artesanal i l'aparició del fenomen del turisme; han influenciat notablement el desenvolupament de la pesca artesanal al Parc Natural de Cap

5. A la Confraria de Pescadors de Cadaqués no tenen subhasta. Per aquest motiu, el peix fresc o es ven a les Confraries veïnes de Roses i el Port de la Selva o bé es ven pel carrer com si es tractés d'una venda ambulant.

Mapa 2: Llocs de pesca més freqüentats pels pescadors artesanals de Roses, Cadaqués, el Port de la Selva i Llançà. Els codis al mapa corresponen als següents llocs:

1. Punta Falconera	12. Cap de Creus	23. El Gou (o el Golfet)
2. Cap Trencat	13. Massa d'Oros	24. Puig Gros
3. Cala Montjoi	14. Illa de S'Encalladora	25. Cala Aiguadolç
4. Cala Pelosa	15. Cala Culip	26. Port de la Vall-Bau de la Colomera
5. Cap Norfeu	16. Fulloles	27. Cap de Bol
6. Cala Jóncols	17. Cala Portaló	28. Cap de Terme
7. Punta de la Figuera	18. Illa Xiulet	29. Cau de Llop
8. Torrenbó	19. Cala Galladera	30. La Farella
9. Rec d'Aiguadolç	20. Farallons	31. Punta Castell
10. S'Arenella	21. Cala Prona	
11. Portlligat	22. Cala Taballera	

de Creus. Aquests canvis es perceben, sobretot, en la disminució del número d'embarcacions i de pescadors.

Tot i que el nombre d'embarcacions que treballen a les aigües del Parc sempre és inferior respecte a la resta d'embarcacions artesanals que no hi treballen excepte a Cadaqués, on només hi figuren inscrites a la confraria les mateixes barques artesanals que treballen sempre al Parc. Però a més a més, en general, i repassant la situació de la pesca a cadascuna d'aquestes viles de pescadors, podem afirmar que si bé el pescador no creu que la pesca no pugui ser una professió amb la que no s'hi pugui guanyar la vida, sí que es considera de poc futur per a les noves exigències de la vida actual. La duresa d'un treball que requereix moltes hores de feina fora dels horaris habituals d'una jornada laboral ordinària, i les hores posteriors dedicades a la manutenció d'ormeigs i de la barca, no promet unes condicions de vida favorables per molts dels fills dels pescadors, els quals prefereixen altres coses. Els mateixos

pescadors, de vegades, reconeixen que s'estimen més que els seus fills es dediquin a altres feines. Així, la continuïtat de la pesca no queda assegurada en un termini de 50 anys en aquests indrets, sempre que no hi hagi noves incorporacions, un fet que és força probable vist la tendència en els darrers anys. Els fills dels pescadors actuals no volen continuar amb aquest ofici, i a les filles ja d'entrada no se les considera com a possibles seguidors de l'ofici familiar. Suposem que això és així perquè ja abans, a les famílies de pescadors, a la dona se li concedia un altre espai en el món de la pesca, el de remendar i vendre peix, i mai el de pescar. Tot i així, els pescadors sempre creuen que sempre existirà algun pescador que anirà a pescar.

Malgrat tot, de tots els pescadors entrevistats, aquells que s'han incorporat darrerament, en els últims 20 o 30 anys, són individus que vénen de fora, gent que s'ha sentit atreta per la pesca però que abans ni ells ni ningú dels seus familiars havia exercit de pescadors. Alguns d'ells ostenten professions liberals o ja obtenen els seus ingressos principals en altres activitats que no són la pesca, i la pesca és una activitat de més a més que la fan perquè els agrada. De pescadors joves (de 18 a 35 anys), en comptem 7 a tot el Parc Natural a l'estiu del 2003 (Fig. 3). La tendència, però, sense comptar les possibles noves incorporacions que puguin haver d'ara en endavant és que cada cop hi hagi menys pescadors (Fig. 3).

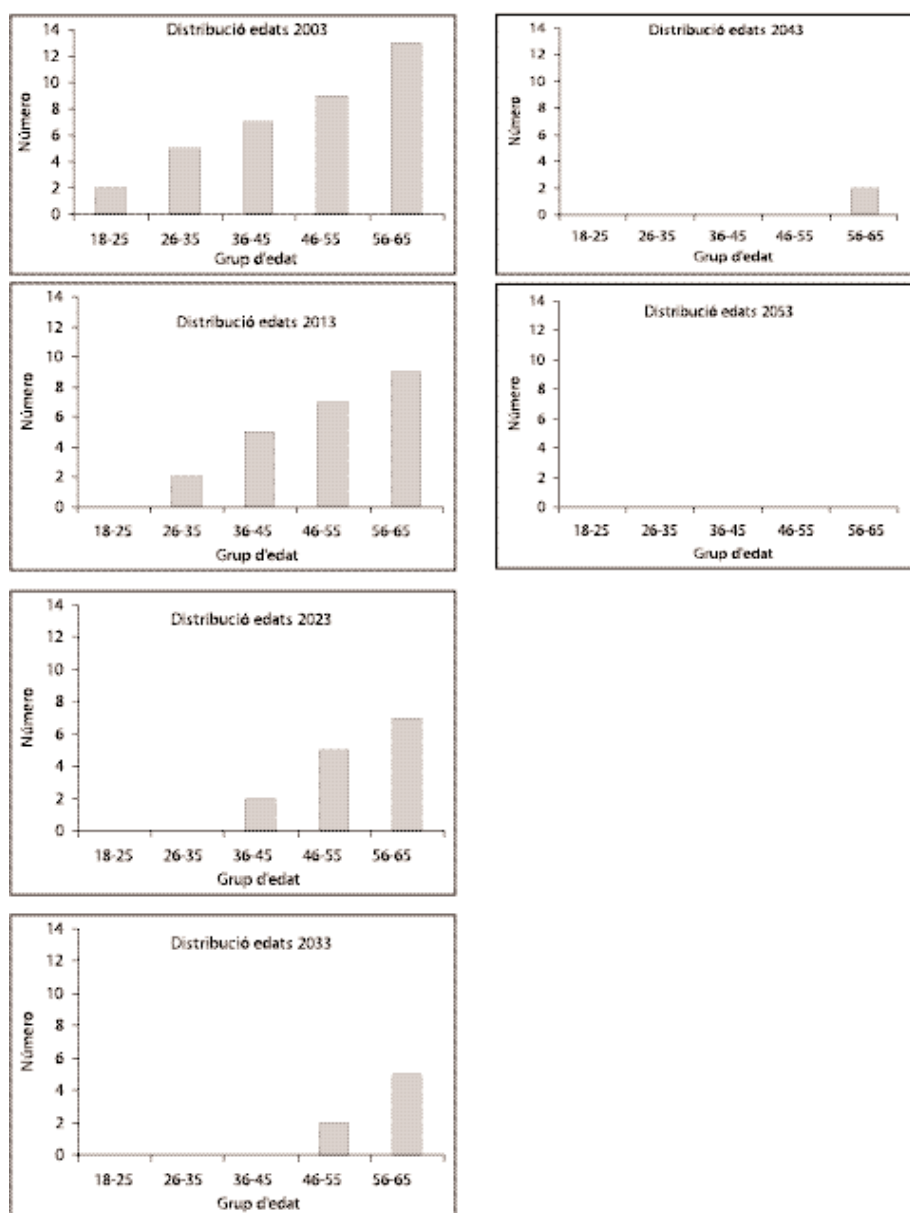

Fig. 3. Distribució de les edats dels pescadors (patrons i mariners de tots els pobles conjuntament) que treballen actualment (2003) al Parc Natural de Cap de Creus, i previsió per als propers 50 anys amb el supòsit que no hi hagi noves incorporacions.